8
(3521)
24. 4. 2020
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Національна культура в умовах надзвичайного стану

7 квітня 2020 року відбулось чергове засідання Президії Центральної ради Союзу русинів-українців СР в умовах надзвичайного стану через пандемію коронавірусу формою телефонного зв'язку з членами Президії.

У розмові взяли участь члени Президії: Павло Боґдан, Віктор Бандурчин, Людмила Ражина, Анна Беньо, Андрій Яцканин, Йосиф Воок, Микола Деніс, Микола Петрищак, Ярослав Джоґаник та Іван Яцканин.

Члени Президії обговорили зміну термінів всіх культурних акцій СРУСР, запланованих на перше півріччя 2020 року.

Було запропоновано кілька варіантів нових термінів цих акцій. Наприклад, 66 Свята культури русинів-українців Словаччини – перша половина серпня (авґуста) або 12-13 вересня 2020 р., 55 Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини у Камйонці – в першій половині вересня, XXX огляд з художнього читання поезії і прози жінок «Струни серця І. Невицької» перенести на осінні місяці, а так само і регіональні конкурси огляду народних пісень «Маковицька струна», в крайньому випадку можна їх організувати і без участі глядачів.

Президія постановила періодичну пресу видавати і надалі. У зв'язку з цим Президія звернулась до Фонду підтримки культури національних меншин щодо прискорення підготовки договорів на періодичну пресу.

Президія постановила проводити свої засідання в першому півріччі телефонною формою. Наступне засідання Центральної ради, найвищого органу Союзу між з'їздами, в разі сприятливої ситуації відбудеться в запланованому терміні 4-го липня (юла) ц.р. У випадку продовження надзвичайного стану засідання буде перенесено на пізніший термін.

Регіональні конференції СРУСР і надалі запропоновано провести в осінніх місяцях ц.р. за методичними вказівками, прийнятими на 7-ому засіданні Центральної ради СРУСР.

-оле-

▲ *З віртуальної виставки писанок в СНМ – Музеї української культури у Свиднику (13.3.2020 – 31.5.2020).*

Великдень в карантині

Воскресенія день, просвітимся, людіє, Пасха, Господня Пасха: от смерті бо к жизні і от землі к небеси Христос Бог нас преведе, побідную поющия.

Приспів: *Христос воскресе із мертвих, смертію смерть поправ, і сущим во гробіх живот даровав.*

(Ірмос 1 Пісні Пасхального канону)

Християни світу святкували Пасху вперше в карантині через коронавірус. Римо-католики 12 квітня, православні – 19 квітня. Обряди пройшли смутно, без віруючих або за їх малої участі. Натомість вони могли слідкувати відправи по телебаченню або онлайн в соціальній мережі.

Дату святкування Великодня врегулював Перший Вселенський Собор у Нікеї 325 року. До цього у різних помісних Церквах святкували Великдень у різні дні. Були й такі, що святкували Великдень разом із євреями (Песах).

Православні дотримуються правила, що дата Великодня має випадати на першу неділю після першого весняного повного місяця, яка наступає після весняного рівнодення. Якщо станеться так, що на цю неділю припаде і єврейська Пасха, то святкування Великодня переноситься на наступну неділю.

Як акцентує Вікіпедія, цей древній спосіб обчислення дат Великодня відрізняється від того, яким зараз користується західнохристиянський світ, і тому, крім тих років, коли всі християни разом відзначають це найбільше свято церковного року, між Західною Пасхою та Східною Пасхою існує різниця в кілька тижнів.

Трансляцію полунощниці і пасхальної утрені і Літургії св. Іоанна Золотоустого, яку служив архієпископ Пряшівський, Митрополит чеських земель і Словаччини Ростислав у неділю вранці о 3 год., можна було слідкувати онлайн в соціальних мережах.

«Це свято Пасхи, безумовно, відрізняється від того, що ми колинебудь уявляли. Багато з нас наповнені страхом, невпевненістю, різними питаннями та сумнівами. Такі ж почуття інтенсивно переживає весь світ навколо нас. Можливо, однак, у нас є унікальна можливість випробувати дуже конкретний спосіб того, що сталося майже дві тисячі років тому і залишається актуальним в наші дні – пережити страх тієї маленької громади учнів, яка невпевнено ховалася в невідомості після того, як їх любимого Вчителя, в якого вкладали стільки надій, жорстоким способом розп'яли, і вони самі розійшлися», – сказано у цьогорічному посланні Священного Синоду Православної Церкви Чеських земель і Словаччини.

У світі православний Великдень святкують понад 300 мільйонів віруючих. Храми були закриті в більшості країн, серед них в Греції. Були закриті монастирі на Святій Горі Афон, навіть храм Гробу Господнього в Єрусалимі, де кожного року в переддень Великодня відбувається традиційна церемонія сходження Благодатного вогню.

У Словаччині діє близько 200 православних приходів. Більшість з них у Східній Словаччині.

В Україні Великодні богослужіння віряни різних конфесій мали можливість слідкувати по телебаченню, проте знайшлися такі, зокрема в рядах Української православної церкви (МП), які всупереч закликам Президента Володимира Зеленського і заборонам епідеміологів масово відвідували Великодні відправи. Проте на Великдень В. Зеленський вже міг заявити: «Цьогоріч на богослужіння прийшло 130 тисяч вірян. Торік на Великдень у церквах зібралося сім з половиною мільйонів прихожан. Ця різниця показує свідомість українців, наше бережливе ставлення до рідних і близьких. Ми справді показали, що Великдень – це перемога життя над смертю».

-мі-

Михайло Гудак
став НАЙ особистістю Пряшівського краю

Як інформує Пряшівський самоврядний край, днями було оголошено переможців анкети під назвою «Найкращі в туризмі Пряшівського краю». Анкета проходила в п'яти категоріях, в тому числі в категорії Особистість туризму.

В цій категорії було оцінено життя, діяльність і особистий вклад у розвиток туризму Михайла Гудака з Свидника (на фото). Грамоту НАЙ Особистість туризму Михайлові Гудаку вручив директор пряшівської Крайової організації туризму Мартин Яношка за присутності і з особистою ґратуляцією приматорки Свидника Марцели Іванчової і директора СНМ – Музею української культури у Свиднику Ярослава Джоґаника.

91-річний педагог, мандрівник і натхненний фотограф Михайло Гудак (нар. 1.8.1928 р., с. Чертіжне), член Союзу словацьких фотографів і Союзу антифашистських борців, об'їздив з фотоапаратом в руках 58 країн Європи, Америки та Азії. Від 1970 р. проживає у Свиднику. Фотографуванням цілеспрямовано займається від 1955 р.

Михайло Гудак у фотографіях відтворив значну частину післявоєнної історії русинів-українців Словаччини, зміни Північно-Східної Словаччини в різних галузях життя, в тому числі на ділянці культури. Він видав книжку фотографій, яка документує розвиток Свидника і його околиці. Весь тираж книжки, яку видав без належної підтримки міста Свидника, негайно розійшовся, що стало прямою відповіддю скептикам, які не вірили в успіх книги.

Ім'я Михайла Гудака добре відоме читачам «Нового життя», адже він від заснування газети 11.8.1951 року є її передплатником, постійно присутній на сторінках газети фотографіями, інформаціями чи статтями з життя русинів-українців Пряшівщини, чим засвідчує свою генетичну спорідненість з людьми цього краю, з їх здобутками і втратами.

Михайло Гудак завжди проявляв свою особисту активну життєву позицію, прагнув створювати гармонію між співіснуванням людини і природи, створював позитивну енергетику навколо себе.

-мі-

Під час підготовки цього номера до друку зі Свидника надійшла смутна вістка: у четвер, 16.4.2020 р., помер Михайло Гудак, похорон відбувся 22.4. 2020 р. у вузькому родинному колі.

Вічная йому пам'ять!

Пандемія коронавірусу добралася і до закутків Східної Словаччини

Пандемія коронавірусу добирається до різних міст і сіл Словаччини, в тому числі і до Східної Словаччини. Найбільше зафіксовано хворих в Братиславі, Кошицях, Пряшеві. Зараза COVID-19 зафіксована і в декотрих менших містах Словаччини. На час здачі матеріалу газети «Нове життя» була зафіксована зараза не лише в містах, але і в селах (чи в людей за походженням з цих сіл).

Стан такий (в дужках хворі): Братислава (198), Пезінок (82), Жегра (54), Мартин (52), Кошиці (34), Бардіїв (13), Воронів н/Т (12), Пряшів (11), Рожнява (8), Списька Нова Весь (7), Попрад (7), Високі Татри (7), Михалівці (6), Кежмарок (6), Спиське Подградє (5), Ґіралтівці (5), Павловці над Угом (5), Требішов (4), Сабинів (4), Стара Любовня (3), Шариські Дравці (3), Снина (3), Ґелниця (2), Гуменне (2), Якубовани (2), Списька Бела (2), Гажлин (2), Земплинські Гамри (2), Банське (2), Сміжани (2), Трговище (2), Гаталов (2), Земплинська Широка (2), Свидник (1), Собранці (1), Шариське Чорне (1), Капішова (1), Ладомирова (1), Нацина Весь (1), Заборське (1), Вітяз (1), Шамбрін (1), Петровани (1), Нова Любовня (1), Чаклов (1), Чирч (1), Левоча (1), Стебник (1), Колониця (1), Папин (1), Орлів (1), Миклушівці (1), Йовса (1), Зборів (1), Стропків (1), Цейков (1), Вишнє Німецьке (1), Великий Липник (1). У Словаччині в результаті захворювання COVID-19 захворіло 1244, 258 вилікувалось, померло 14 осіб.

Джерело: Národné centrum zdravotníckych informácii.

Про новини діяльності Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словаччини можна довідатись, відкривши фейсбук чи веб-сторінки:

https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/
http://www.ukrajinci.sk/index.html
https://zakarpattya.net.ua/

Українську пресу Словаччини – журнали «Дукля», «Веселка» та газету «Нове життя» – можна читати за такою адресою:
4hvylia.com/zmi.

Нотатки з Воєводини

Між Союзом русинів-українців Словацької Республіки та Союзом русинів українців Сербії йде довгорічна інтенсивна і корисна співпраця. Найголовнішим чинником такої інтенсивної співпраці є, здається, кровна спорідненість. Як самі наші брати, з не так вже й далекої країни, кажуть, для них кожна поїздка в рідні краї їхніх предків, «на Горницу», як вони його називають, є великим зарядом до дальшого життя.

Ця своєрідна етнічна група зосереджена переважно в автономній частині Сербії Воєводині, в регіонах, які називаються Бачка та Срим. Від того й пішла назва бачвансько-сримські руснаки, або русини. Творять її переселенці з наших сіл, переважно Бардіївщини, з нижнього Земплина та Західної України. Перша хвиля прийшла сюди на запрошення імператорки Марії Терезії після спустошення цих земель турками ще у 1745 році. Своє поселення вони назвали Руським Керестуром, оскільки більшість з них була з тодішнього Керестура, тепер Землинська Теплиця, на Землині. За віросповіданням усі були греко-католиками, бо така була умова для надання дозволу на переселення. Після того були ще три хвилі, в яких приходили переселенці з «Горниці» по обох боках Карпат. В силу історичних обставин вони зберегли більшість з того, що принесли з рідних країв. Хоч були й часи, коли багато чого й пропало і потім вони з великими зусиллями це знову глядали і відновлювали. Для нас декотрі аспекти їхнього життя можуть здаватися дещо архаїчними, хоч інакше це цілком сучасні, модерні люди.

В сучасному вони проживають в кількох селах. Крім Руського Керестура, і в Дюрдьові, Коцурі, Бікіч Долі, Вербасі, Новому Орахові, Господинцях і інших селах та містах. Наша мала делегація Союзу русинів-українців Словацької Республіки, яка була запрошена на ювілейний 30-ий фестиваль нової руської народної пісні «Ружова заградка», яку організує руська редакція Радіо і телебачення Воєводини, знайшла притулок у Дюрдьові, в родинному домі голови Союзу русинів українців Сербії Богдана Віславського та його дружини Леони.

Дюрдьов за нашими мірилами – місто, за їхніми – село з 4 500 жителями. В ньому ще збереглися будинки з перших років переселення з оригінальними фасадами.

В подібному старому будинку сім'я Віславських, але в основному пані Леона, позбирала старі артефакти та документи родини та знайомих і влаштувала тут свій приватний музей, який їм нагадує «Горницю» та життя їх дідів і бабусь після переселення у Воєводину.

В окремих селах та містах культурне життя наших краянів організується посередництвом культурно-просвітніх товариств, які, як правило, носять імена визначнних особистостей історії та культури. В Дюрдьові ми прийшли в місцевий клуб якраз в часі засідання управи товариства «Тарас Шевченко» під керівництвом голови Мирослава Чакана. В кінці січня у них відбулися річні загальні збори і так треба розпрацювати і завести у життя всі пропозиції та зауваження членів товариства. Колективи товариства «Тарас Шевченко» з Дюрдьова вже не раз виступали і на свидницькому Святі культури у Свиднику чи на інших акціях нашого Союзу.

У Дюрдьові два рази у тиждень можна зайти в центр села на оригінальний базар і купити що завгодно, крім іншого, і дрова, які є тут досить цінним товаром, бо лісу у Воєводині обмаль. Таких базарів у нас уже не видно. А договоритись тут можна на різних мовах. Ми купили червону паприку (що ж іншого в цих краях, де існує навіть Спілка вирощувачів паприки) від тітки, яка говорила чудовою словацькою мовою. Як виявилось, вона родом із села Кисач, де проживають словаки і вийшла заміж за русина у Дюрдьові. Вільно розмовляє обома мовами, а крім того, звісно, і по-сербськи.

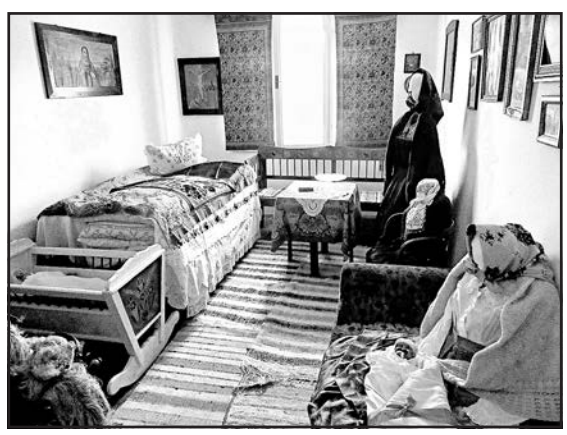

В 1942 році Воєводину окупувала гортіївська Угорщина. Звірства окупаційних гортіївських фашистів в нічому не поступалися німецьким. У січні 1942 року вони забрали десятки людей, між ними і русинів з Нового Саду, адміністративного центру Воєводини, та з навколишніх сіл і повели їх до Дунаю та Тиси. Там їх немилосердно зв'язали колючим дротом і покидали у воду. Сумну подію пригадують пам'ятник на березі Дунаю навпроти Петроварадинської кріпості в Новому Саді, картина в церкві Сербської православної церкви в містечку Жабальй і пам'ятник та пам'ятна дошка на школі в Дюрдьові.

Наших братів завжди тягне на «Горницю», в рідні краї їхніх

предків. Фасцинують їх зокрема Карпати. Мабуть, і тому вони такі горді за те, що кусочок Карпат тягнеться аж до Сербії, хоч самі вони живуть на рівнині. Ця найпівденніша частина Карпатських гір займає у Сербії всього лише 0,35% її площі. Середня висота досягає від 800 до 1500 метрів над рівнем моря. В передгір'ї Сербських Карпат, недалеко від кордону з Румунією, знаходиться місто Вршац, один з центрів виноградарства Сербії. Над ним височить Вршацький замок, від якого залишилася лише одна вежа. З неї як на долоні видно не лише місто, але й перші кілометри Придунайської низовини.

В місті Врбас, яке є центром однойменної општини (найменша адміністративно-територіальна одиниця Республіки Сербії) проживає біля 25 000 населення. Серед них і понад 2 000 вихідців з наших країв та з Галичини. Перед великим постом їхнє культурно-просвітнє товариство «Карпати» вже традиційно організує бал. Приємно було бачити на них гостей у вишиванках і почути гарні пісні в оригінальному виконанні. На бал приходять і краяни з інших сіл, як, наприклад, із села Коцур, які тут затанцювали оригінальний танець, який ніде інде не можна побачити. Коцур був другим поселенням, де в половині 18 століття, зразу після Руського Керестура поселилися люди з «Горниці».

Тихе і затишне містечко Сремські Карловці розташувалось на березі Дунаю за пару кілометрів від центру Воєводини – Нового Саду, на порозі національного парку Фрушка Гора. Місто невелике (десь 8 000 населення), але з багатою світською і церковною історією. В 1735 році викладачами латинської та слов'янських мов, філософії та богословських наук в Сремських Карловцях були професори з Київської академії. Одним з найвідоміших серед них був Мануїл Козачинський. Він написав і разом з своїми учнями поставив першу сербську театральну виставу. Перебування українських ченців у монастирях на Фрушкій Горі початком XVIII століття відкриває ще один особливий розділ сербсько-українських зв'язків. Так, наприклад, в 1743 році Арсеній Йованович Шакабенда з київського монастиря Печерська Лавра (перший вищий учбовий заклад східних слов'ян і предтеча Київської академії) доводить в Карловці митрополію іконописців. Ці майстри розписували монастирі та навчали ремеслу сербських малярів. А з новішої історії слід пригадати, що в тридцятих роках минулого століття в тутешній православній семінарії навчалися і студенти з Пряшівщини та тодішньої Підкарпатської Русі.

Права національних меншин досить широкі. Кожна меншина має свою національну раду, яка займається всіма аспектами культурно-суспільного життя даної меншини. Наші краяни, наприклад, мають для нас нечувані можливості в області засобів масової інформації. Українською мовою друкується щомісячна газета «Рідне слово» та дитячий журнал «Соловейко». Радіопрограми українською мовою транслюють регіональні радіостанції в населених пунктах Врбас, Кула, Інджія, Сремська Митровиця та воєводинська компанія Радіо і телебачення Воєводини в Новому Саді, яка щотижня транслює 2 україномовні телепередачі. Окрім того, на території Воєводини періодично транслюються півторахвилинні щоденні інформаційні телепередачі українською мовою з сербськомовними титрами. Русинською мовою виходить щотижнева інформаційно-політична газета «Руске слово», молодіжна газета «МАК», дитячий журнал «Заградка», літературно-культурний журнал «Швет-

(Продовження на 3 стор.)

(Закінчення з 2 стор.)

лосц», християнський часопис «Дзвони» та щорічні видання «Голос Союзу українців Сербії», науковий збірник «Студія рутеніка», культурно-мистецький альманах «Ерато над Коцуром». На радіо Новий Сад програми

Нотатки з Воєводини

русинською мовою щоденно займають 4 години ефіру, радіомовлення русинською ведуть також місцеві радіостанції в населених пунктах Кула, Врбас, Бачка Топола та Шид. Телебачення Нового Саду надає 11 годин щомісячно для транслювання русинськомовних передач. В будинку РТВ проходить і фестиваль руської нової народної пісні «Ружова заградка». Цього року відбувся вже 30 річник.

Авторів репортажу по центрі Воєводини – Новому Саді, місті з майже 400 000 жителями, супроводив голова Союзу русинів українців Сербії Богдан Віславський. Друге за кількістю мешканців місто Сербії розташувалося на півночі країни на березі ріки Дунай. Було засноване в 1694 році, коли православні сербські купці створили посе-

лення на протилежному від Петроварадинської (католицької) фортеці березі Дунаю. На фоні фотографії Новосадська міська ратуша є ніби копією Львівської ратуші. Мабуть, і тому у 2005 році було підписано угоду про партнерську співпрацю між Новим Садом і Львовом. Фасад будинку прикрашають колони і алегоричні фігури, що зображують різні види діяльності людини.

І так прощаємося з Воєводиною, яка для нащадків переселенців з «Горниці» вже стала милим рідним краєм. Для нас, які живемо в долинах між горами, тут дуже просторо, де око не має за що зачепитися. Але заздримо той родючий чорнозем, який варто б було хоч би в багажник автомашини набрати і розсипати у своїй загородці. Залишаємо своїх побратимів, котрі тут вже дома, з дещо архаїчними елементами їхнього життя. Але вони нам до болю близькі і зрозумілі. Тому нашим зустрічам ще не кінець.

Павло БОҐДАН.
Фото: Ладислав Цупер, Павло Боґдан

Календар

4.5.1895 р. – народився словацький художник Мікулаш Ґаланда (125). Помер 5.6.1938 р.

4.5.1945 р. – 75-річчя від дня заснування Реферату українських шкіл в Кошицях.

5.5.1850 р. – народився словацький будитель Владимир Гурбан (170). Помер 11.2.1914 р.

6.5.1910 р. – помер український письменник, вчений і громадський діяч Борис Грінченко (110). Народився 9.12.1863 р.

7.5.1840 р. – народився драматург, актор, режисер Марко Кропивницький (180). Помер 21.4.1910 р.

7.5.1840 р. – народився російський композитор Петро Чайковський (180). Походив з українського роду Чайок. Помер 6.11.1893 р.

7.5.1935 р. – народилася в Камйонці Старолюбовнянського округу актриса колишнього Українського національного театру в Пряшеві Анна Забавська (85).

8.5.1945 р. – День перемоги над фашизмом (75). Державне свято СР.

11.5.1930 р. – 90-річчя від дня заснування Товариства українських інженерів у Братиславі.

12.5.1820 р. – народився чеський художник Йозеф Манес (200). Помер 9.12.1871 р.

12.5.1945 р. – помер словацький письменник, культурний діяч, перекладач творчості закарпатоукраїнських письменників Антон Прідавок (75). Народився 28.5.1904 р. в Кежмарку.

13.5.1795 р. – народився словацький історик, етнограф, славіст Павол Йозеф Шафарик (225). Помер 26.6.1861 р.

13.5.1945 р. – народився в Ужгороді художник Николай Федькович (75).

14.5.1840 р. – народився в Михалівцях педагог, публіцист, мовознавець Юрій Ігнатков (180). Помер 14.9.1885 р. в Лученці.

16.5.1840 р. – народився на Івано-Франківщині в с. Тисови літератор, громадський діяч, винахідник Йосиф Ливчак (180). Помер 27.10.1914 р. в Петрограді.

16.5.1960 р. – помер живописець і мистецтвознавець, один з авторів «Історії російського мистецтва» (т. 1 – 13) Ігор Грабар (60). Народився в Будапешті 25.3.1871 р. Домінуюче в родині русофільство він, між іншим, описав так: *«В детстве старшие всячески старались выправлять наш украинский говор, переводя его на литературный язык. Особенно заботился об этом дед мой по матери, Адольф Иванович Добрянский, личность настолько яркая и крупная»*.

19.5.1125 р. – помер великий князь Київський Володимир Мономах (895). Народився 1053 р.

23.5.1920 р. – помер український графік Георгій Нарбут (100). Народився 25.2.1886 р.

23.5.1945 р. – помер у Празі історик літератури, мовознавець, фольклорист і поет Олександр Колесса (75). Народився 12.4.1867 р. на Львівщині.

24.5.1905 р. – народився російський письменник Михайло Шолохов (115). Помер 21.2.1984 р.

24.5.1935 р. – народився в Збудському Рокитові Гуменського округу учитель, громадсько-культурний діяч, колишній довгорічний голова ОК КСУТ, член Президії Ради СРУСР Степан Глогинець (85).

24.5.1945 р. – 75-річчя від дня заснування Союзу молоді Карпат.

25.5.1895 р. – народився колишній актор УНТ Віктор Чернявський (125). Помер 8.12.1952 р. в Пряшеві.

26.5.1900 р. – народився чеський поет Вітєслав Незвал (120). Помер 6.4.1958 р.

27.5.1840 р. – помер італійський скрипаль і композитор Нікколо Паганіні (180). Народився 27.10. 1782 р.

30.5.1950 р. – помер український письменник Олександр Бойченко (70). Народився 22.11.1903 р.

30.5.1935 р. – народився в Зубному Гуменського округу історик, довгорічний директор Музею СНП в Банській Бистриці Степан Пажур (85). Помер у квітні 2003 р.

K OTÁZKE TAKZVANÉHO UKRAJINSKÉHO BURŽOÁZNEHO NACIONALIZMU NA SLOVENSKU (3)

UNRP už 9. 4. 1945 nadviazala kontakty so zástupcami SNR a o tri dni tlačový orgán UNRP Priaševščina uverejnil oznámenie, ktorým sa rušila pôvodná výzva k vstupu brancov do Červenej armády. Plénum UNRP 25. 4. 1945 schválilo Memorandum Ukrajincov žijúcich na Slovensku, v ktorom vyjadrilo plnú podporu Košickému vládnemu programu a predložilo požiadavky Rusínov-Ukrajincov. UNRP sa teda už v apríli 1945 postavila na platformu ČSR a formulovala svoje predstavy o riešení ukrajinskej otázky na Slovensku. Tým sa prekonal aj základný rozpor so SNR. Prekonal, ale nezabudol na obidvoch stranách. Každý si ponechal určitú dávku nedôvery a opatrnosti pri vzájomných vzťahoch. Keď SNR neprerokovala na svojom prvom zasadnutí v Bratislave 15. 5. 1945 Memorandum UNRP, delegácia UNRP odcestovala do Prahy a predstaviteľom česko-slovenskej vlády vyhlásila, že ak Ukrajincom a Rusom nebudú ihneď poskytnuté všetky možnosti využívať práva vyplývajúce z ľudovej demokracie, budú hľadať iné cesty ako riešiť svoj osud.

Na druhej strane Predsedníctvo SNR odmietlo kandidatúru V. Karamana do Slovenskej národnej rady z «politického a štátnobezpečnostného dôvodu».[12] Vzápätí sa V. Karaman požaloval sovietskemu veľvyslancovi V. A. Zorinovi a príčinu odmietnutia jeho kandidatúry videl v postojoch «slovenských komunistov, ktorí od samého začiatku vytvorenia Ukrajinskej národnej rady vystupovali proti nemu.., obviňujúc ho z toho, že uskutočňoval líniu na vyčlenenie Priaševčiny a viedol agitáciu za jej pripojenie k Sovietskemu zväzu. Hoci teraz», pokračoval ďalej V. Karaman, «Ukrajinská národná rada vykonáva celkom lojálnu prácu vo vzťahu k Slovensku, napriek tomu slovenskí komunisti, predovšetkým Husák a Šmidke, vystupujú proti nemu». V. Karaman požiadal Zorina o radu v tejto situácii. Sovietsky veľvyslanec odpovedal diplomaticky. Zdôraznil, že je to vnútorná vec UNRP a SNR a on by nechcel do toho zasahovať. Ale ak chce počuť jeho osobnú radu, potom by on (Zorin) musel dôkladne poznať celú záležitosť. «V každom prípade», uzavrel Zorin, «nebolo by žiaduce sťažovať prácu SNR ako aj činnosť Ukrajinskej národnej rady».[13]

V memorande z 25. 4. 1945 UNRP žiadala proporcionálne zastúpenie Ukrajincov v SNR, v ústredných orgánoch štátnej moci, zriadenie osobitného ukrajinského referátu na Povereníctve školstva a osvety, rozvoj ukrajinského školstva a udržiavanie všestranných stykov so Zakarpatskou a sovietskou Ukrajinou. Neskôr spresnila a doplnila tieto požiadavky najmä v ekonomickej oblasti (obnova vojnou zničených obcí, industrializácia východného Slovenska). SNR 26. 5. 1945 prijala stanovisko k Memorandu. Zdôraznila v ňom kladný vzťah k ukrajinskej otázke, potrebu odstránenia šovinistických postojov na obidvoch stranách a docieliť stav, «aby otázka Ukrajincov na Slovensku nikdy sa nemohla stať objektom partajníckej špekulácie domácej alebo iredentistickej špekulácie nepriateľskej cudziny».[14]

Veľká časť požiadaviek Rusínov-Ukrajincov bola vtelená do života. Hoci UNRP nebola nikdy kodifikovaná, fakticky sa uznávala za reprezentantku rusínsko-ukrajinského obyvateľstva. Do volieb v máji 1946 mala svojich poslancov v Dočasnom národnom zhromaždení a členov v SNR. Na Povereníctve školstva a osvety sa zriadil referát pre ukrajinské školstvo, vznikli štyri ukrajinské školské inšpektoráty a štyri osvetové inšpektoráty atď. Niektoré návrhy SNR neprijala, lebo ich pokladala za prehnané či neopodstatnené – zriadenie osobitného úradu pre ukrajinské veci pri Zbore povereníkov, ustanovenie ukrajinských referátov na všetkých povereníctvach, uzákonenie UNRP.

Vedúci činitelia UNRP často zdôrazňovali, že Ukrajinská národná rada je národnou, a nie politickou a straníckou inštitúciou, vyzývali Rusínov-Ukrajincov k jednote, lebo len v úzkej zomknutosti môžu dosiahnuť svoje ciele. V skutočnosti v UNRP prebiehal politický zápas medzi KSS a Demokratickou stranou. Spočiatku mala dominantné postavenie KSS, lebo v čase vzniku tohto orgánu sa DS iba formovala. Neskôr, v lete 1945, keď sa utvorila Ukrajinsko-ruská sekcia DS, predstavitelia DS sa domáhali paritného zastúpenia. Po májových parlamentných voľbách 1946, v ktorých DS získala v rusínsko-ukrajinských obciach 50,5% hlasov a KSS 46,1% hlasov, zástupcovia DS žiadali pomerné zastúpenie obidvoch strán v UNRP, ale ani táto zásada sa do dôsledkov neuplatnila, lebo plénum a okresné výbory UNRP volili zástupcovia rusínsko-ukrajinských obcí a komunisti si získali podporu aj značnej časti nestraníkov. V dôsledku silného vplyvu komunistov v UNRP a jej jednoznačne prosovietskej zahraničnopolitickej orientácie, bola KSS voči nej lojálnejšia a ústretovejšia než Demokratická strana. Treba však zdôrazniť, že rozpory medzi zástupcami KSS a DS v UNRP nenadobudli nikdy takú vyhrotenosť ako v SNR jednak v dôsledku odlišného charakteru týchto orgánov, jednak preto, že zástupcov obidvoch strán v UNRP spájali viaceré spoločné požiadavky.

Počas februárového prevratu r. 1948 UNRP podporila komunistický spôsob riešenia vládnej krízy a Ukrajinsko-ruská sekcia DS 29. februára oznámila skončenie svojej činnosti, zastavila vydávanie svojho tlačového orgánu Demokratičeskij golos a vyzvala členov DS k podpore a vstupu do KSS. Plénum UNRP v ten istý deň s nadšením privítalo novú vládu K. Gottwalda a rozhodnutie o likvidácii Ukrajinsko-ruskej sekcie DS. Súhlasilo s návrhom členov UNRP – príslušníkov KSS, aby sa nevytvoril akčný výbor, «pretože UNRP pôsobí v novom duchu, duchu pokrokovom a pôsobí správne».[15] Vyslovilo nádej, že nová ústava zabezpečí národnostné práva Ukrajincov. Potom UNRP zorganizovala v okresoch mítingy, ktoré sa niesli v znamení národného a politického zjednotenia a podpory politiky komunistickej strany. Vedenie KSS bolo nadmieru spokojné, ale táto spokojnosť netrvala dlho.

UNRP už r. 1947 žiadala ústavné zakotvenie rovnoprávneho postavenia Ukrajincov v ČSR a uzákonenie UNRP a ďalších inštitúcií, ktoré existovali. V tomto úsilí pokračovala aj po februári 1948. Uvedené požiadavky boli zahrnuté tiež do uznesenia tretieho zjazdu Ukrajincov a Rusov žijúcich na Slovensku, ktorý sa konal v Prešove 18. 4. 1948. V. Široký, predseda KSS, ešte začiatkom februára 1948 sľúbil v mene svojom i v mene KSS podporovať tieto požiadavky, ale po februárovom prevrate zmenil stanovisko. Na spomínanom treťom zjazde Ukrajincov a Rusov odôvodňoval absenciu ústavných článkov o národnostnej rovnoprávnosti tým, že ústava uzákoňuje moc ľudu a poskytuje rovnaké práva všetkým občanom, teda aj občanom ukrajinskej a ruskej národnosti.[16] Tento argument neakceptovali ani zjazd, ani predstavitelia UNRP a na svojej požiadavke trvali, čo vyvolalo nevôľu V. Širokého a vedenia KSS.

Michal BARNOVSKÝ.
Historický časopis, r. 44, 1996, č. 1, str. 64 – 82.

[12] GAJDOŠ, M. – KONEČNÝ, S.: c.d., s. 23-27.

[13] AVP RF, fond 0138, O. 27, P. 135, D. 9.

[14] GAJDOŠ, M. – KONEČNÝ, S.: c.d., s. 24.

[15] Tamže, s. 70.

[16] Tamže, s. 74.

«...Чи чули с-те, милі браття,
Як боролось Закарпаття...»

Уривок із української повстанської пісні «Понад Хустом ворон кряче»

ВІДНАЙДЕНИЙ РІДКІСНИЙ КАЛЕНДАР КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ З 1939 РОКУ

Перебираючи колосальну збірку рідкісних та унікальних матеріялів й документів у фондах та колекціях Архіву Мґр. Олега Павліва ім. Проф. Володимира Кубійовича й Приватної бібліотеки Олега Павліва ім. Григорія Сковороди (дочірні інституції Товариства «Опір Західної України» (м. Прага, Чеська Республіка), вдалося віднайти рідкісний та унікальний і досі нам з доступних джерел інформації невідомий народний календар Карпатської України на 1939 р. (Хуст : В-во «Наступ», 1939 р.), котрий, з огляду на його багатий обсяг з життя та творчості русинів-українців і державотворців Карпатської України на чолі з о. Августином Волошином слід вважати вельми цінним історичним джерелом знань до історії державотворення Карпатської України.

Календар розпочинається із обкладинки з тризубом та вояками Карпатської України в традиційних українському війську мазепинках і портрета о. Августина Волошина на титульних сторінках календаря й продовжується гімном України «Ще не вмерла Україна», віршем Олександра Олеся «Карпатська Україна» (та іншими віршами Олександра Олеся) і вельми цінними статтями із рубрики «Хто ми?», в яких відображені думки русинів-українців про те, хто такі русини-українці в контексті українськості, хто є ворогами русинів-українців і багато-багато інших історично цінних матеріялів з життя та творчості русинів-українців Карпатської України.

Особливо нам сподобалися ідеологічні переконання русинів-українців в питанні побудови Карпато-Української Держави, в якому русини-українці і борці за вільну Карпатську Україну в контексті подальшої злуки Карпатської України з Великою Україною в одній вільній і соборній Україні зневажали партії і партійно приналежних вважали ворогами українства та українськості і як доказ цитую із календаря уривок із статті «У що вірить і за що змагається «Карпатська Січ»: «ми не партія – ми проти партій!.. Партія це руїна – понад партії Україна!.. Є один наш нарід, всі ми одних батьків діти. Хто хоче служити народові, той має бути членом народу, а не членом партії... Тож треба, щоб всі сили дбали про народнє добро, а не пропадали в партійній гризні. Хто хоче нині партій, той є ворогом народу й того будемо поборювати!..»

Очевидно, що це перший і єдиний, котрий вийшов друком у 1939 році, календар Карпато-Української Держави, котра, незважаючи на героїчну і жертовну боротьбу її оборонців, проіснувала тільки в межах 1939 року й саме тому календар слід вважати вельми рідкісним та унікальним.

Планується сканування і оприлюднення календаря до огляду та подальших ґрунтовних досліджень державотворення Карпатської України в 1939 році крізь призму календаря науковцями (істориками, краєзнавцями та україністами) на веб-сайті української діаспорної електронної бібліотеки «Діаспоріана», заснованої директором Інституту журналістики і масової інформації Класичного приватного університету Проф. Олегом Богуславським, із котрим голова Товариства «Опір Західної України» (м. Прага, Чеська Республіка) Мґр. Олег Павлів співпрацює з 2018 року.

Каміл КАСАН,
Почесний член Товариства «Опір Західної України».

▲ *Меджилабірці, 19 квітня 2020 року. Православним ромам паски на Великдень освятив священик Олександр Залевський.*

Фото: Мілан Капуста.

СЕЛО У ЧАС ВЕЛИКОДНІЙ

У наших краях на Великдень було, наче в казці. У **Сулині** у перший день Великодня молоді невістки й дівчата ішли одягнені у чистому білому вбранні, у другий день – у червоному або розовому, а в третій день – вже у різнобарвному одязі.

У **Завадці** на Спиші в перший день одягались до шаття зеленого кольору, в другий день – до голубого, а в третій день – до білого.

У **Межиброддю** у перший день до церкви ішли в одязі білого кольору, в другий день – червоного, а в третій день – розового кольору.

У **Торисках** в перший день дівчата й молоді невістки одягались у темно-сині сукні, з білими як каша цятками, опліччя було вишиване. В другий день – у зелені сукні (постав'яна сукня), з вишиваним опліччям, а на третій день – у синій постав'яній сукні із звичайним опліччям.

У **Нижніх Репашах** в перший день Великодня жінки й дівчата були одягнені у сині сукні, з вишиваним опліччям, фартух мотаний. У другий день – сукня зелена, опліччя з рецками, фартух однакового кольору. В третій день – зелена батканиця, опліччя вишиване, фартух сизий. У **Койшові** був звичай, що дівчата до церкви ішли із заплетеною в коси розмарією.

Тоді, коли селяни ішли до церкви, дорога в селі виглядала – як розквітнула лука.

Селяни з пасками і кошиками ставали біля церкви в два ряди, один від одного на такій відстані, щоб можна було перейти священнику з дзвонарем. Кожна сім'я щороку ставала на своє попереднє місце.

В **Остурні** – у найзахіднішому селі – зберігся старовинний звичай: кладення кошиків з ритуальною їжею на могилах померлих, що доказує зв'язок цих свят з культом мертвих.

У церкві відбувалась відправа. При читанні євангелія священиком, за кожним стихом лунав голос дзвонів.

Коли у церкві закінчувалася відправа, з церкви виходили дівчата з церковними хоругвами (двома білими), стояли біля церкви, де починались ряди з пасками, а дві зелені несли на другий кінець рядів. Тут священник читав необхідні євангельські стихи і за кожним стихом лунав спів: «Христос воскресе із мертвих, смертію смерть поправ, і сущим во гробіх живот даровав».

Народ маєстатно стояв і співав. Під кінець священник тричі вимовляв:

– *Христос воскрес!*

А народ відповідав:

– *Воістину воскрес!*

Коли священник докінчив свячення пасок і долунала воскресна пісня, кожний брав свою зайду з пасками й кошик, і люди гуртом поспішали додому.

У **Великій Поляні** люди від церкви бігли один поперед другим, бо вірили, що коли скоріше прийдуть додому, то їм будуть добре роїтися бджоли.

У **Габурі** люди також передбігалися, щоб скоріше прийти додому, бо вірили, що хто першим буде з паскою вдома, завжди першим буде й на полі.

У **Реґетівці** вірили, що хто скоріше прийде з паскою додому, той влітку скоріше справиться з сіном.

У **Красному Броді** вірили, що той, хто останнім прийде з паскою додому, до рока вмре.

Деколи у зв'язку з посвяченням пасок траплялися й веселі пригоди. Колись у Красному Броді одному селянинові по дорозі до церкви на плечах розв'язалася зайда і з неї вилетіла одна велика паска і дві малі покотились вниз бережком. Селянин у гніві закричав: «Тота стара чортиця так не утікала, як тоті малі чортенята!»

Давніше, коли дівчата в Красному Броді йшли скоро вранці до церкви (давно паски йшли святити опівночі або о другій годині по півночі), брали з собою у пляшечці свої, перед тим назбирані сльози, а котрого парубка вони любили, на його дверях тими сльозами робили знак хреста, але так, щоб цього ніхто не помітив. Коли б їх побачили, коли поверталися з церкви, здерли б з неї спідницю.

У **Фіяші** на Великдень після освячення клали яйце до стайні, щоб їхні корови були такі округлі, як оті яйця. А на гної їли яйце, щоб їх корови не хворіли.

У **Полаті,** як люди поверталися додому з пасками, брали свячену сіль і кропили нею хату, щоб влітку до неї не вдарив грім та щоб гусениці не їли капусту.

За книгою:
Михайло Шмайда «А іші вам вінчую», Пряшів, 1992.

... От коли я жив у Чернігові, я своїми руками стриножив у лісових пущах десятки три диких коней, та ще й доводилося їздити по степу, то також власноручно ловив їх. Два рази тури піднімали мене разом з конем на роги, олень бив мене рогами, лось ногами топтав, а другий колов, дикий вепр зірвав у мене із стегна меч, ведмідь укусив коліно, а рись один раз, скочивши мені на стегна, звалила разом із конем…

Великий князь Київський Володимир Мономах про себе.

(З Вікіпедії).

Народ скаже – як зав'яже

Навчився од кума розума.
Не вуч старого коня тігати.
Не вуч рыбу плавати.
Розум в апатыці не купиш.
Розуму не купиш.
Розумнішый одступить.
Розумный прибачить
Треба з розуму хосен взати.
Такый, як стара правда.
Хто мудрый, та не глупый.
Чей ня не дав шаленый поздравити?
Яйце хоче быти мудріше, як курка.
Без наукы робота – мука.
Без мукы не є наукы.
Вчітися ніґда не пізно.
Вченый нихто з неба не впав.

Гуцульські фіґлі

Говорят межи собов молоді жони. Єдна уже має чоловіка. Розказує:

– Кажут, же чоловіки хотят лем тото самоє.

– Не вірьте! Они ще й жерти просят!

* * *

– Жоно, подивись, кілько я риби наловив!

– Не тринди, сусідка виділа, як ти у рибный магазин заходив.

– Но... было тілько много, що мусив-им продати половину!

* * *

Мати звідат доньку:

– Ти чого ревеш? Тобі що, муж ізміняє?

– Та коби лише муж!

* * *

– Діду, а як то ви умудрилися тілько років прожити?

– Гроши на похорон не маю.

* * *

Вуйко Петро робит у прокуратурі простим сторожом. Айбо на всякий випадок його ся тоже усі боят!

* * *

Чиновник на суді заявив, ож триповерхову хижу із басейном і молодими дівками йому підкинули, коли чинили обшук.

NOVE ŽYTŤA KULT MINOR

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 70. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 €. Štvrťročné predplatné 2,60 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o.. Krupinská 4, P. O.Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 70. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.